

Välfärden

– om den demografiska utmaningen
och vikten av mer värde
för skattekronan

N Ä T V E R K E T

**Sveriges
Välfärdsföretagare**

Den svenska välfärden står inför stora demografiska utmaningar. Vi har en åldrande befolkning och därtill ett ökande antal barn och unga. Färre ska försörja allt fler. Vikten av mer värde för våra skattepengar ökar.

Går det att organisera vår välfärd mer effektivt? Kan vi hitta nya vägar för att möta människors behov av vård, skola och omsorg? Mycket talar för det. I ett antal olika undersökningar ser vi att Sverige inte står sig så väl i jämförelser med andra länder, trots att stora resurser satsas. Det är på sätt och vis positivt. Det betyder att det finns potential till förbättring, både genom att lära av andra och genom innovation.

Vi menar att Sverige behöver fler välfärdsentreprenörer som är beredda att ta risker och pröva nya vägar – inte färre. När några prövar nytt som fungerar, sprids idéerna. Genom privata välfärdsföretag får Sverige mer innovation som i sin tur bidrar till att höja kvaliteten i vård, skola och omsorg. Välfärdsföretagare har ofta en tydlig idé om vad de vill göra, till exempel att förverkliga idéer eller hjälpa andra människor. Drivkraften kommer inte sällan från att tidigare ha varit anställd i det offentliga där man har sett en förbättringspotential.

Med välfärdsföretagande får vi också en mångfald för elever, patienter och brukare att välja bland. Rätten att välja och att kunna välja bort är för många en självklarhet idag. Den här rättigheten finns det krafter som vill inskränka, ofta med förevändningen att det blir bäst för samhället i stort. Men när det handlar om dig, om ditt barn eller om dina föräldrar: Vill du ha möjligheten att bestämma din vård, skola och omsorg eller vill du lämna de besluten till politiker och tjänstemän?

I den här broschyren lyfter vi fram en del utmaningar inom den svenska välfärden. Vi i Nätverket Sveriges Välfärdsföretagare vill vara en del av lösningen.

Stötta oss genom att gilla och dela vårt Facebookinitiativ "ValfrihetJaTack".

Mer fakta om välfärdsföretag hittar du på valfardsforetagare.se.

Demografiska utmaningar

Sveriges befolkning växer just nu i en takt som är historisk. De stora kullarna från mitten av 1940-talet har nått den ålder då de flesta går i pension. I kombination med en ökad medellivslängd innebär det att antalet äldre kommer att öka dramatiskt under de närmaste åren.

Samtidigt är födelsetalen på en nivå som vi inte sett sedan början av 1900-talet. Fram till 2027 ökar åldersgruppen 0–19 år med 400 000 personer. Åldersgruppen +65 år ökar under samma period med 325 000 personer. Det illustrerar vilken utmaning som svensk förskola och skola står inför.

Vi står inför en situation med en dramatiskt ökande andel yngre och äldre.

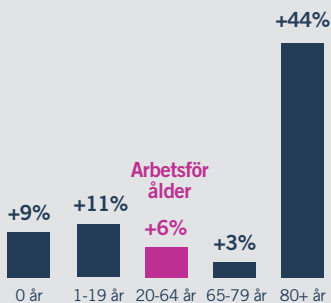
Fler yngre och äldre att försörja

Idag är den så kallade försörjningskvoten 75/100 vilket betyder att 100 personer i förvärsarbetande ålder (20–64 år) behöver försörja 75 personer (0–19 och +65 år), utöver sig själva.

Försörjningskvoten förväntas enligt SKL öka från dagens 75/100 till 89/100 år 2026.

Välfärdsbehoven ökar

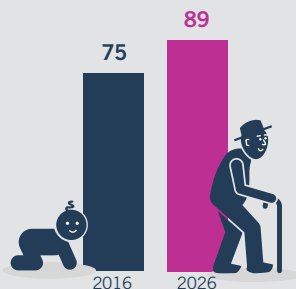
Ökning av olika åldersgrupper 2017–2027

Källa: SCB, 2018

Försörjningskvoten

Ökning 2016–2026

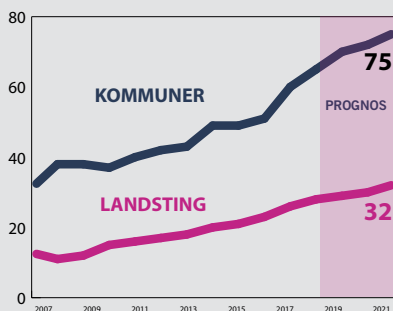

Källa: SKL, maj 2018

Kostnaderna för välfärden ökar

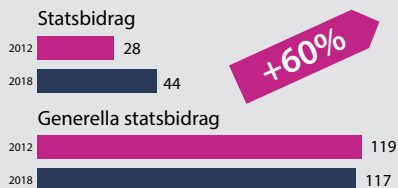
Kommunernas och landstingens kostnader för välfärden har ökat de senaste åren. Prognosen för de kommande åren visar att kostnaderna och investeringstakten kommer att öka ytterligare på grund av den förändrade demografin och ett kraftigt ökande behov av platser i förskola, skola och äldreomsorg.

De riktade statsbidragen (exempelvis för sommarjobb för unga, läsluft och elevhälsa) till kommuner och landsting har också ökat kraftigt under de senaste åren. De riktade bidragen har goda avsikter men fallerar tyvärr ofta i praktiken. Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) menar till exempel att bidragen skapar kortsiktighet och gör det svårt för kommunsektorn att styra och driva verksamheten utifrån lokala förutsättningar och att generella bidrag är att föredra. De riktade bidragen skapar också ökad administration.

Investeringar

Allt fler yngre och äldre i befolkningen gör att det behövs stora investeringar framöver, miljarder kronor.

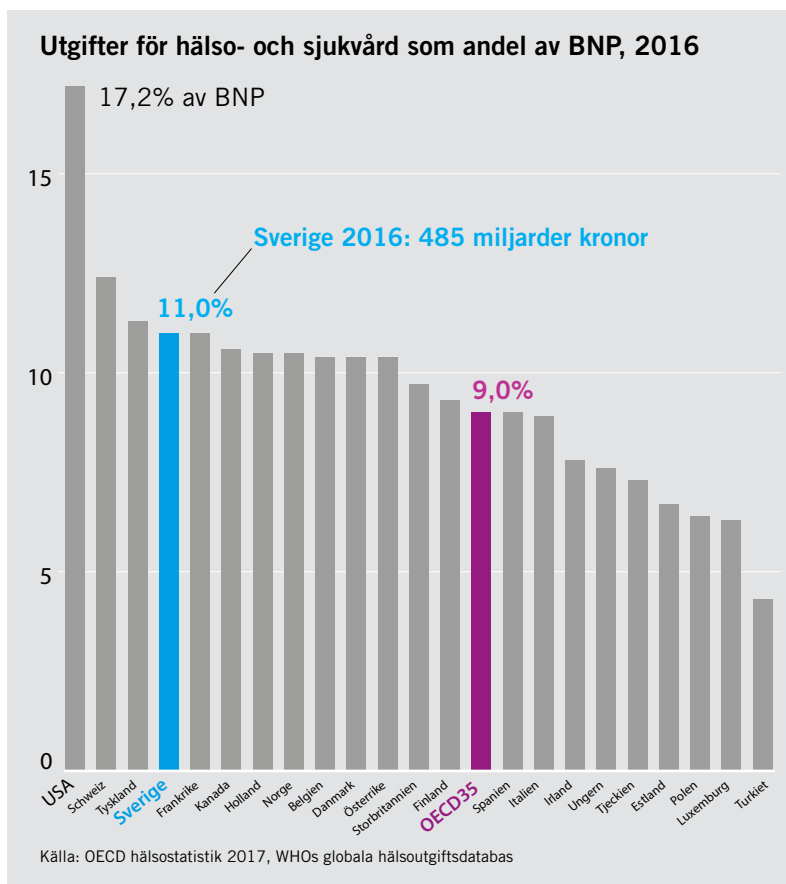
Källa: SKL

Statsbidrag

Utvecklingen av riktade och generella statsbidrag 2012–2018 i fasta priser, miljarder kronor.

Höga kostnader för sjukvården i Sverige

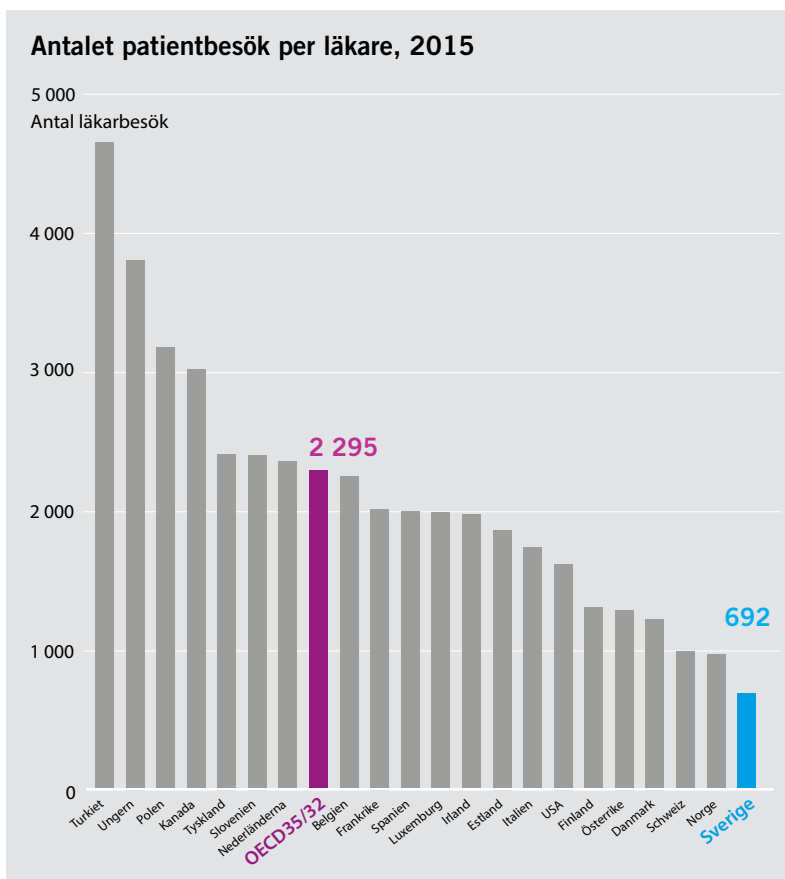
I Sverige lägger vi en hög andel av vår BNP på hälso- och sjukvård i jämförelse med många andra OECD-länder. Trots ett högt skattetryck utgör vårdkostnader, som medborgarna betalar ur egen ficka, en relativt hög andel av den privata konsumtionen, jämfört med andra länder.

Använder svenska läkare sin tid på bästa sätt?

I jämförelse med övriga 35 OECD-länder har Sverige många läkare i förhållande till befolkningens storlek. Endast sex länder inom OECD hade fler läkare per 1000 invånare.

Samtidigt är antalet patientbesök per läkare mycket lågt i Sverige – faktiskt lägst inom OECD.

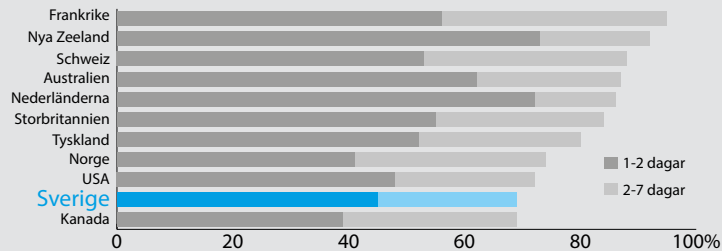
Källa: OECD hälsostatistik 2017

Förtroendet för
hälso- och
sjukvårdssystemet rent
generellt är lågt
i Sverige.

Trots att svenska läkare har förhållandevis få patientbesök, upplever patienterna att det är svårt att få läkartider jämfört med länder vars läkare tar emot många fler patienter. Patienter upplever också att personalen har ont om tid under själva besöket. Förtroendet för hälso- och sjukvårdssystemet är generellt lågt i Sverige.

Tid till besök inom 7 dagar

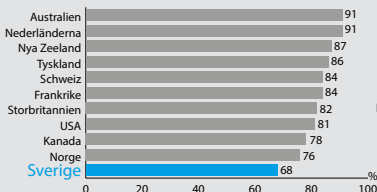
Andel som svarat "samma eller nästa dag" respektive "2-7 dagar" på frågan: Senaste gången du var sjuk eller behövde medicinsk vård, hur snabbt kunde du få tid hos en läkare eller sjuksköterska?".

Källa: International Health Policy Survey, the Commonwealth Fund 2016.

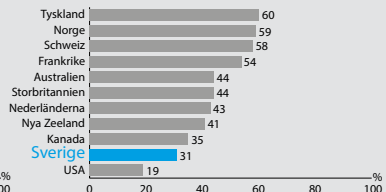
Hur ofta har vårdpersonal tillräckligt med tid när du behöver medicinsk vård?

Andel som svarat "alltid eller ofta"

Hur fungerar hälso- och sjukvårdssystemet?

Andel som svarat "bra, endast mindre förändringar krävs"

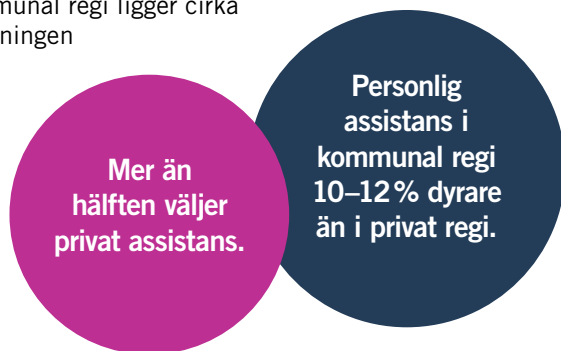
Källa: International Health Policy Survey, the Commonwealth Fund 2016.

Personlig assistans i kommunal regi kostar mer

En grundläggande skillnad mellan offentliga och privata utförare av assistans är att ett privat företag måste klara verksamheten med den schablonersättning som betalas från Försäkringskassan eller kommunen. De företag eller kooperativ som inte klarar detta finns inte kvar på marknaden på sikt. För kommunerna finns däremot möjligheten att låta verksamheten gå med underskott.

Det finns begränsad statistik om kostnaderna för personlig assistans på kommunal nivå. En undersökning som SKL genomfört i åtta kommuner visar dock att de genomsnittliga kostnaderna för personlig assistans i kommunal regi ligger cirka 10–12 % över schablonersättningen (den ersättning som betalas ut per utförd timme oavsett utförare).

Denna merkostnad för personlig assistans i kommunal regi, jämfört med privat, summerad för alla Sveriges kommuner, motsvarar totalt cirka 1,2 miljarder kronor per år.

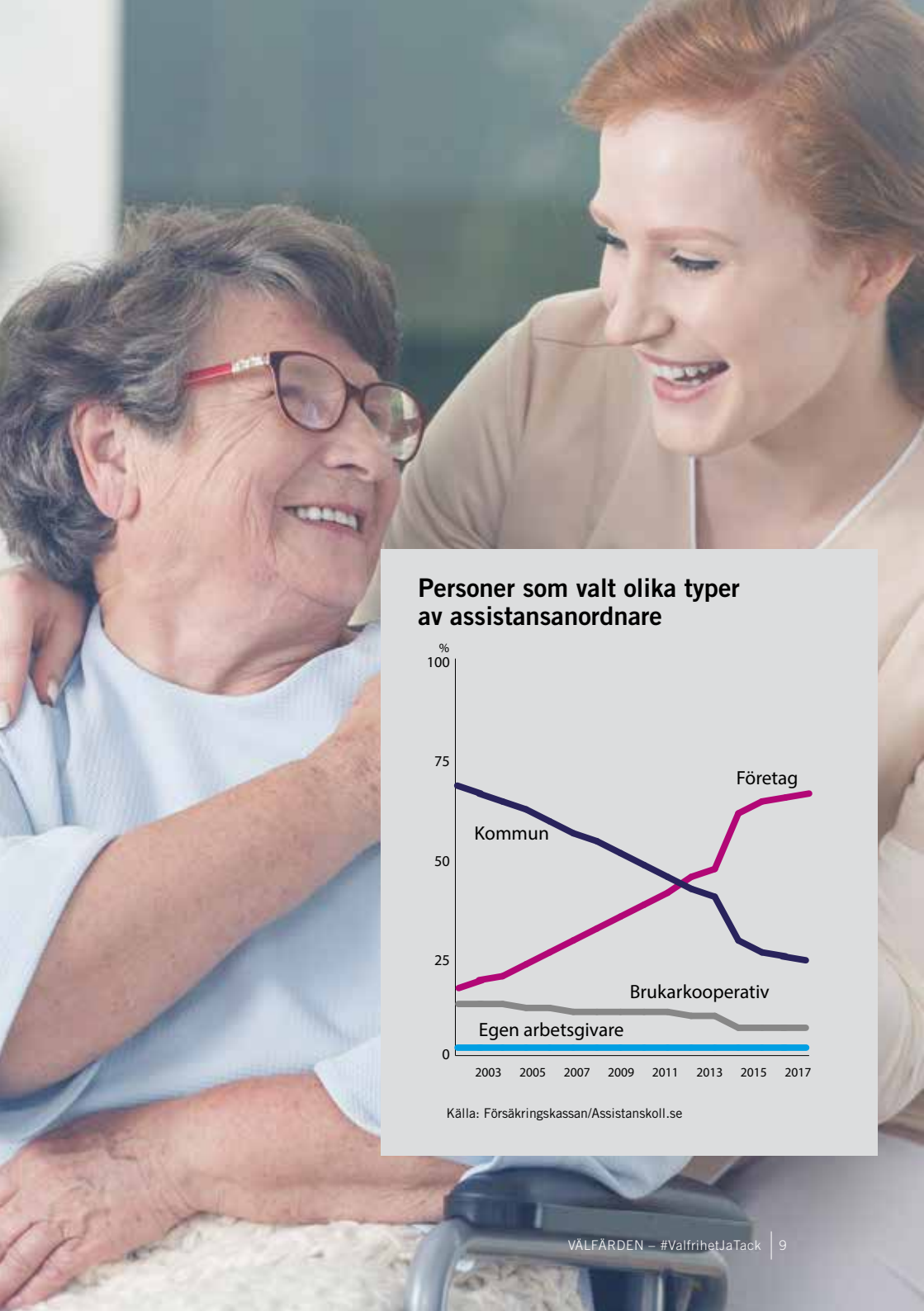

Enligt Inspektionen för Vård och Omsorg (IVO) fördubblade de privata anordnarna sin andel av utförandet av personlig assistans mellan 2005 och 2014. 2016 hade mer än hälften av alla mottagare av assistansersättning enligt SFB* avtal med en privat utförare. De allra flesta med privata assistansanordnare är nöjda med och känner tilltro till sina anordnare, endast två procent är missnöjda.

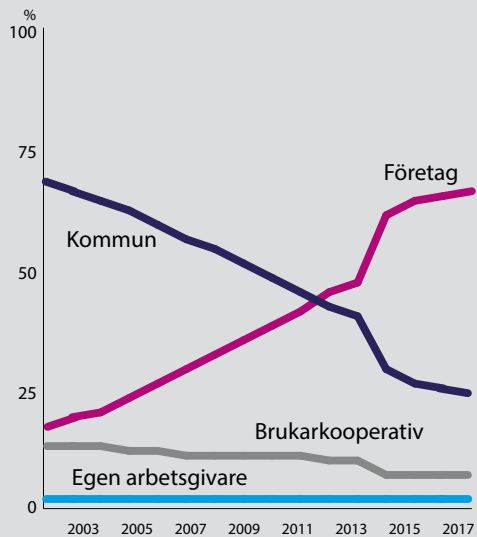
Källa: Inspektionen för vård och omsorg (2016), Lämplig eller inte – det är prövningen – lämplighetsprövning av tillståndspliktiga verksamheter som bedriver personlig assistans, artikelnummer 2016-31.

* SocialFörsäkringsbalken

Personer som valt olika typer av assistansanordnare

Källa: Försäkringskassan/Assistanskoll.se

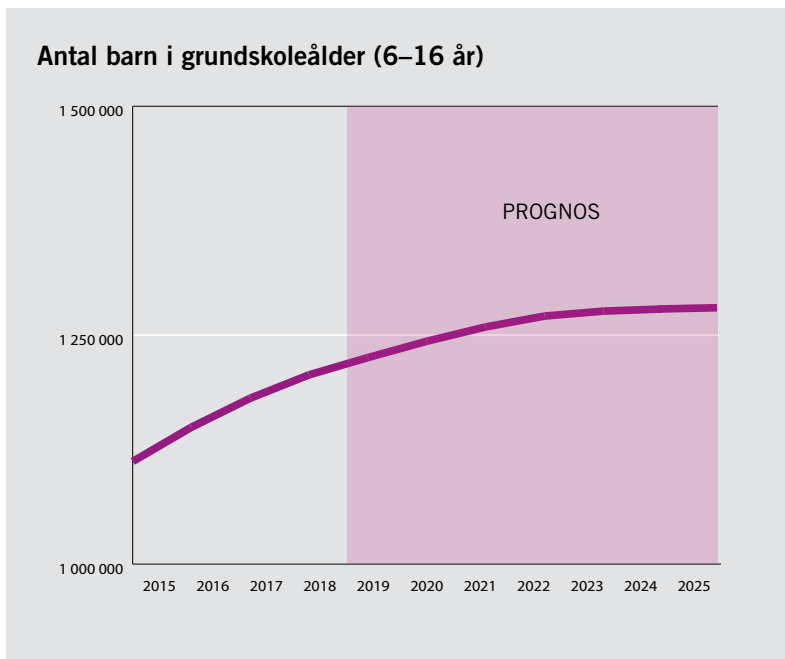
Fortsatta utmaningar för skolan

Drygt 1,9 miljoner barn och elever går i svenska förskolor och skolor. Av dessa går 360 000, 18%, i en fristående förskola eller skola.

Den negativa trenden för de svenska studieresultaten bröts glädjande nog i PISA-undersökningen 2015. Resultaten är dock på en lägre nivå i såväl matematik som läsförståelse jämfört med Pisa 2000 och 2003.

Skolplatsbrist

De kommande åren står vi inför en mer praktisk utmaning i form av tillgången på skolplatser. Antalet barn i skolålder ökar och kommer att fortsätta öka. De kommande åren prognostiseras antalet födselar i Sverige överstiga 130 000. Så höga födelsetal flera år i rad har vi inte haft sedan början av 1900-talet. I för- och grundskolan beräknas antalet elever öka med 250 000 från år 2015 till 2025. Det gör att vi till 2021 kommer att behöva bygga cirka 1100 förskolor och grundskolor i Sverige.

Källa: Ekonomirapporten maj 2018 (SKL), Om den snabba tillväxten av unga åldersklasser och framtida behov av friskoleplatser 2018 (Friskolornas Riksförbund), Sveriges framtida befolkning 2017–2060 (SCB).

Läraryrbristen

Enligt Skolverkets beräkningar uppgår rekryteringsbehovet av lärare under 2017–2021 till 77 000 heltidstjänster, under 2022–2026 till cirka 58 000 heltidstjänster och 2027–2031 till 53 000 heltidstjänster.

För att tillgodose efterfrågan krävs i genomsnitt 23 700 nybörjare på lärarutbildningen varje år. Den siffran uppgår idag till 15 300.

Intresset för att söka lärar- och förskolläraryr utbildningarna har i år sjunkit med 5,4% jämfört med 2017. Värst är det för förskolläraryr utbildningen där intresset har sjunkit med 13,3% i ett läge där det skulle krävas en rejäl ökning för att klara behoven. Behovet om fem år är 18 500 förskollärare och nu sökte knappt 10 000 den utbildningen. Mot bakgrund av att andelen avhopp är relativt stort så är det helt klart för lite för att klara behoven. Andelen förstahandssökande har också minskat.

Källa: Skolverkets prognoser över behovet av förskollärare och olika lärarkategorier, december 2017 (Skolverket), Antagning till högre utbildning höstterminen 2018, Statistik i samband med sista anmälningsdag ht 2018 (Universitets- och högskolerådet).

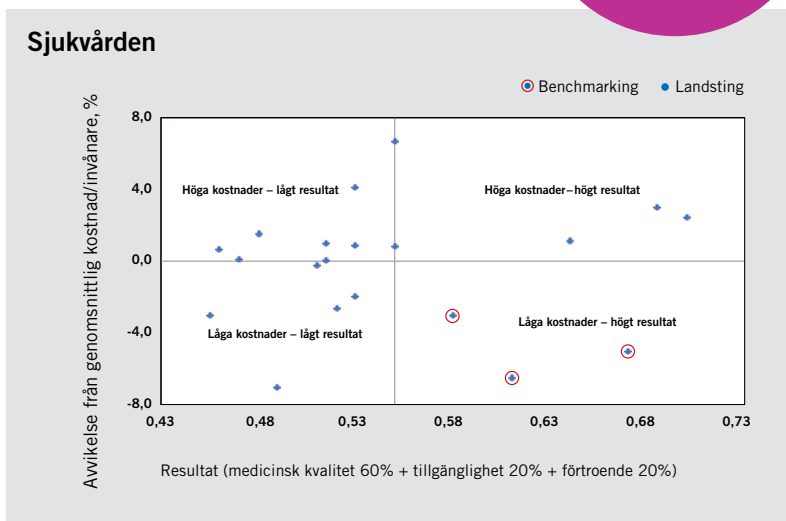
Mer resurser ger inte alltid högre kvalitet

Analysföretaget WSP har på uppdrag av Svenskt Näringsliv jämfört kostnader och upplevd kvalitet i olika offentliga välfärdsverksamheter, i olika kommuner. SKL har gjort motsvarande analys för sjukvården i olika landsting.

Resultaten visar att det inte går att se något tydligt samband mellan höga kostnader och hög kvalitet. Tvärtom finns det i många kommuner och landsting offentliga välfärdsverksamheter som trots höga kostnader för skattebetalarna levererar låg kvalitet. Mönstret är liknande oavsett om det rör sig om skola, vård eller omsorg.

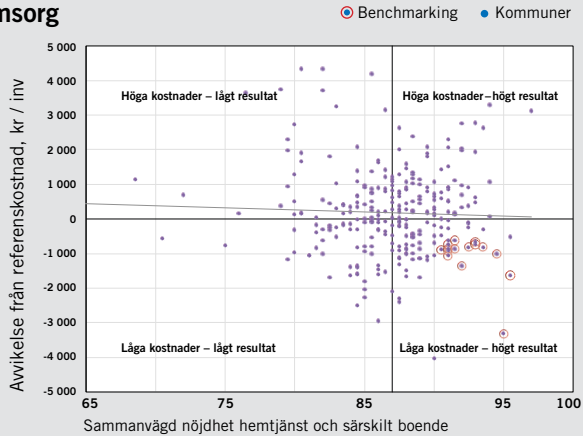
Av Sveriges 20 landsting är det endast tre som lyckas bra med att kombinera god ekonomisk hushållning med hög kvalitet. Bland kommunerna lyckas omkring 15 av 290 med samma utmaning.

Inget tydligt samband mellan höga kostnader och hög kvalitet.

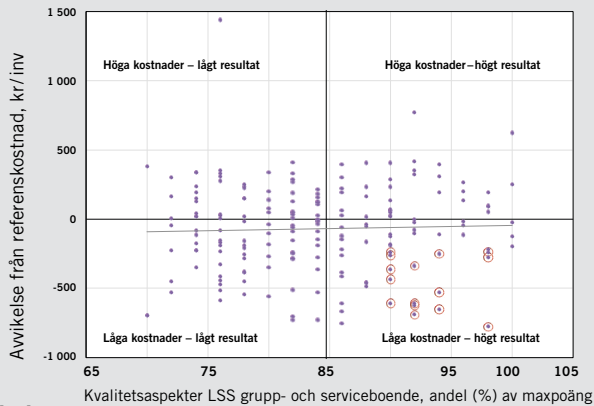

Källa: SKL (2013).

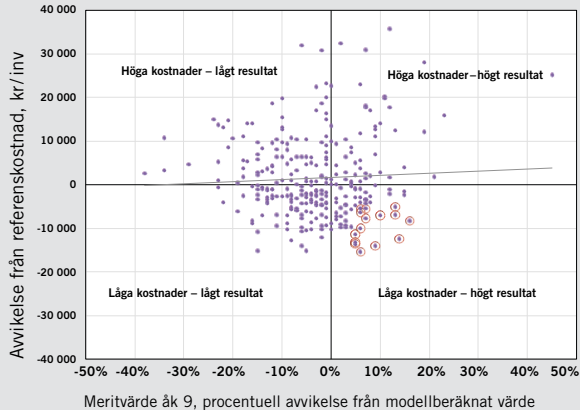
Äldreomsorg

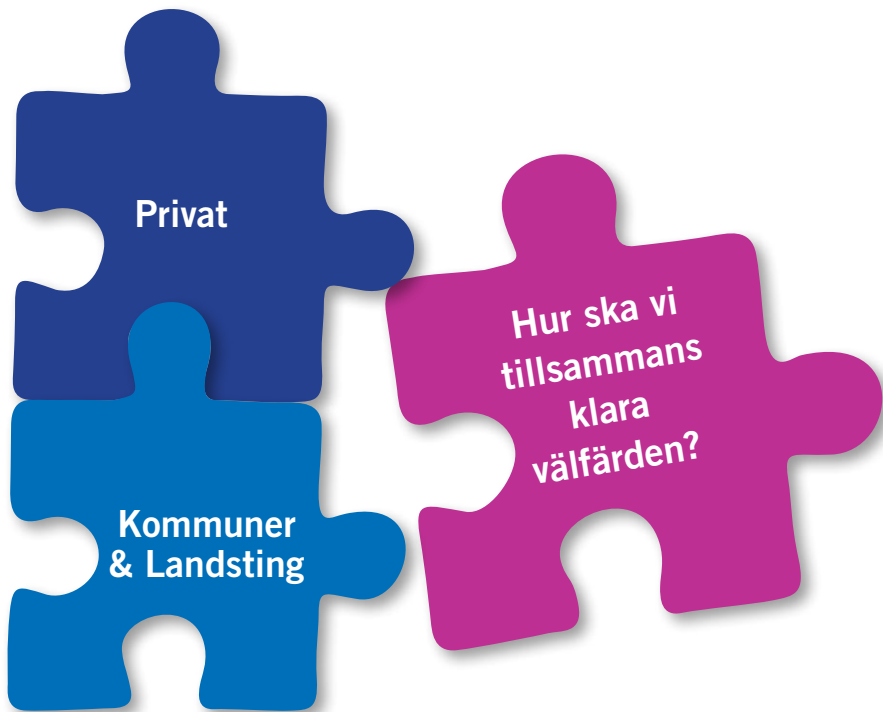
Assistans, Lagen om särskilt stöd (LSS)

Grundskola

Källa: Produktivitetspotential för kommunal sektor 2017 (Svenskt Näringsliv).

Vägen framåt för Sveriges välfärd

Utmaningarna är många, behovet av en konstruktiv debatt med fokus på kvalitet, innovation och nya lösningar är stort.

Vi behöver bättre samverkan mellan privata företag och offentlig sektor när det gäller:

- att finansiera långsiktiga investeringar och driva förskolor, skolor, äldreboenden och andra former av vård och omsorg
- att uppmuntra och stödja välfärdsinnovationer
- att bättre utnyttja digitaliseringens möjligheter när det gäller tillgänglighet, förebyggande vård, samverkan och beslutsstöd inom vården

Medborgarna förväntar sig valfrihet och fungerande konkurrens mellan de aktörer som erbjuder välfärdstjänster. Det förutsätter lika villkor och krav för privata och offentliga aktörer:

- långsiktiga och stabila spelregler
- mätbara kvalitetsmål och kvalitetskrav för alla
- bättre kvalitetsredovisning för att elever, föräldrar, patienter och omsorgstagare ska kunna göra informerade val
- tydliga tillträdeskrav och systematisk tillsyn för både offentliga och privata aktörer
- sanktioner mot oseriösa aktörer, oavsett driftsform
- stängning av de verksamheter, såväl offentliga som privata, som inte förmår att rätta till sina kvalitetsbrister

**Medborgarna
förväntar sig valfrihet
och fungerande
konkurrens.**

VALFRIHET – JA TACK

#ValfrihetJaTack

Nätverket Sveriges Vårdförstagare är ett forum för engagerade vårdförstagare runtom i Sverige och har startats med stöd av Svenskt Näringsliv, Vårdförstagarna, Friskolornas riksförbund, Almega, Förstagarna, Svenska Vård, Stockholms Handelskammare och SEFIF. Nätverket vill öka kunskapen bland politiker och allmänhet om de enskilda vårdförstagares roll inom vård, skola och omsorg.

valfardsforetagare.se
info@valfardsforetagare.se
#ValfrihetJaTack